

Sürəyya Ağaoğlu qətiyyəti, cəsarəti ilə türk dünyasının ilk qadın hüquqşünası, vəkil kimi tanınıb. Sürəyya xanım 1903-cü ildə Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşada ölkəmizin ictimai fikrinin böyük nümayəndələrindən biri, görkəmli publisist və tənqidçi, tanınmış hüquqşünas və ərəqsünas alim Əhməd bəy Ağaoğlunun ailəsində dünyaya gəlib. Əhməd bəy 1905-ci ildə çar hökumətinə və erməni daşnaklarına qarşı mübarizə aparmaq məqsədilə gizli "Difai" təşkilatını yaratdığına görə çar hökuməti tərəfindən təqib olunur. O, aylarla dostlarının evində gizli yaşayır. Sonra həbs olunmamaq üçün 1908-ci ilin sonlarında Vətəni tərk etməyə məcbur qalaraq İstanbula köçür. 1910-cu ildə Əhməd bəy Ağaoğlunun ailəsi, eləcə də Sürəyya xanım da ömürlük Vətəni tərk edir.

1913-cü ildən, Osmanlı dövlətinin ən qaranlıq illərindən tam işıqlığa çıxıncaya qədər Türkiyə tarixi, demək olar ki, Sürəyyanın gözləri qarşısında, onların evlərində yaşanırdı. Evlərində keçirilən yığıncaqlar sayəsində dövrün siyasi, ideoloji cərəyanlarının içində yaşayıb Sürəyya və ondan kiçik bacı, qardaşları.

Atası övladları ilə fəxr edərdi, onları bütün qonaqlara tanıdırdı. Sürəyya belə bir

"Atam, istədiyim şeyi əldə etmək üçün necə şey göstərdiyimi və mütləq müvəffəq olmanın yollarını axtaracağımı bildiyindən bu dəfə məni təşviqedicə mahiyyətdə məktublar yazırdı. Anam da mənimlə oturub söhbət edərək, fakültədəki davranışlarım haqqında xəbərdarlıq etdi:

- İlk qız tələbəlersiniz. Ən kiçik bir xətanız sizdən sonrakılar üçün də bir maneə yaradır. Bunu yadımdan çıxartma

1952-ci ildə Millətlərarası Qadın Hüquqçular Birliyinə üzv olub. 1980-1982-ci illərdə Hüquqçu Qadınlar Federasyonunun ikinci başkanı seçilib.

Türkiyənin siyasi həyatında Yeni Türkiyə Partiyasının qurucularından olub, partiyanın İstanbul təşkilatına rəhbərlik edib. Türkiyə Hüquqşünas Qadınlar Dərnəyinin, Universitetli Qadınlar Dərnəyinin, Azad Fikirləri Yayma Dərnəyinin, Soroptimistlər İstanbul

Türkiyənin ilk qadın vəkili - şuşalı hüquqşünas Sürəyya Ağaoğlu

mühitdə böyüyüb. Liseyin 7-ci sinfində oxuyanda yoldaşlarına Cümhuriyyət quruluşunu izah edir, bu mövzuda müzakirə açır.

Sürəyya xanım 1920-ci ildə İstanbul Qızlar Liseyini bitirdikdən sonra 1921-ci ildə hüquq fakültəsində təhsil almaq üçün Darülfünuna - hazırkı İstanbul Universitetinə müraciət edir. O vaxt hüquq fakültəsində qızların oxumasına qadağa vardı. Rəfiqələri ədəbiyyat və fəlsəfə fakültələrini seçmişdilər. Sürəyya isə uşaqlıqdan "vəkil olacağıam" demişdi, fikrini də dəyişmədi.

Hüquq fakültəsinin dekani, beynəlxalq hüquq professoru, mərhum Səlahəddin bəy Sürəyyanın onun qarşısında durub "hüquq fakültəsinin məzunu olmaq istəyirəm" deməsinə heyretlənir, gülümseməklə qarşılayır: "daha üç nəfər tap, qızlar üçün ayrıca fakültə açıb sizi qəbul edək" - deyir. Yanındakı başqa bir müəllimin "acıqsa tibb fakültəsi açaq, qızlara daha çox yaraşar" - sözü Səlahəddin bəy: "haqq hüquqa aiddir, Sürəyya xanım haqqını axtarır, müvəffəq olmasını diləyək" söyləyir.

Sürəyya başqa fakültələrə sənəd verən rəfiqələri Bədiyyə, Mələhət ilə Sayiməni də necə razı salırsa, onlar da hüquq fakültəsinə yazılır və qızlar üçün bu fakültəni açdılar.

Maltada sürgündə olan atası bunu eşidib, ona məktubunda yazır ki, daha artıq tarix və ədəbiyyatla məşğul olmağın, yaxşı bir hüquqşünas olmaq üçün mütləq ərəbcə və farsca bilməyin lazımdır.

və oğlan dostlarını seçməkdə çox ehtiyatlı ol - dedi". Bununla da Sürəyya xanım Türkiyə tarixində hüquq fakültəsinə daxil olan ilk qadın tələbə olur.

Sürəyyanın tələbəklik illərində Əhməd bəy Ağaoğlu artıq sürgündən qayıtmışdı, amma təqib davam edirdi. Ermənilər onu da, Azərbaycanın daxili işlər naziri olmuş Behbud xan Cavanşiri də qara siyahıya salmışdılar. Tarix boyu belə olub, bizim aydınlar onların əli ilə məhv edilib.

Nəhayət, qərb dünyası "ilk hüquqşünas türk qadını" haqqında eşidir. Rokfeller Fondu Sürəyyaya Paris Beynəlxalq Hüquq İnstitutunda 3 aylıq bir seminar təqaüdü təklif edir, ancaq Türkiyə tərəfi bu səfərə icazə vermir.

Ankarada işlədiyi dövrdə Atatürk və onun ailəsi Əhməd bəy Ağaoğlunun ailəsi ilə çox yaxın olublar. Sürəyyanın inadkarlığı, bacarığı, inqilabi ruhu Atatürkün xoşuna gəlirmiş.

1929-cu ildə təşkilatlanan Dövlət Şurasında Sürəyya, Mələhət Ruacan və Mükərrəm İrdil referent olaraq işə başlayırlar. 1968-ci ildə İstanbulda bir qrup qadın hüquqşünas həmkarıyla Türk Hüquqşünas Qadınlar Cəmiyyətini qurur.

Kimsəsiz və qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara yardım göstərmək məqsədilə 1948-ci ildə Türkiyənin bir çox tanınmış iş adamını evinə dəvət edən Sürəyya Ağaoğlu bu məqsədlə Türkiyə tarixində ilk dəfə "Sürəyya Ağaoğlu Uşaq Dostları" dərnəyini yaradır. Elə bu məqsədlə də Sürəyya xanım özünə məxsus ərəziləri iş adamlarına verərək bu uşaqlar üçün sığınacaq tikdirir. Hazırda bu binanın fəaliyyəti sayəsində 450-dən artıq tələbə təqaüd alır.

İngilis və fransız dillərini bildiyindən Sürəyya Ağaoğlu dövlətlərarası konfranslarda Türkiyəni təmsil edirdi. O,

Klubunun, Türk-Amerikan Universitetlər Dərnəyinin, Uşaq Dostları Dərnəyinin qurucularından olub, həmin dərnəklərin bir çoxuna rəhbərlik edib.

1980-ci ildə uzun illərdən sonra Sürəyya xanım doğma Vətənə - Azərbaycana gəlir və Bakıda olması barədə yazır: "Bizi "Azərbaycan" adlı otele apardılar. Növbəti gün Dostluq Evinə dəvət etdilər. Neft sahələrini, xüsusən də dənizdəki neft ərəzilərini gəzdirdilər. Burada dolaşarkən üreyiməndə nələ keçdiyini izah edə bilmirəm. Sanki küçələri, parkları tanıyırdım. Anamdan və atamdan o qədər çox dinləmişdim ki... Qarabağa getmək istədim, "növbəti dəfə" dedilər... O, Şuşaya getməyi çox istəyirdi, lakin bu, ona qismət olmadı.

Həyatı boyunca insanlar arasında din, irq anlayışını qəbul etməyən Sürəyya xanım 1950-ci illərin əvvəllərində alman hüquqşünas Verner Taşenbrekerlə ailə qurur. Onların bu izdivacdan övladları olmur. Bu nikah 1960-cı illərdə dağılsa da, onların arasındakı dostluq münasibətləri ömürlərinin sonuna qədər davam edir.

Sürəyya Ağaoğlu sonuncu dəfə 1989-cu il dekabrın 29-da İstanbulda "Qadın haqları və müasirləşmə" mövzusunda konfransda iştirak edir. Konfransın keçirildiyi binadan çıxarkən pilləkənlərdən yıxılan Sürəyya xanım beyni qanaması keçirərək həyata gözlemlərini əbədi olaraq yumur.

Hazırda İstanbulun mərkəzi bölgələrindən olan Şişli rayonundakı küçələrdən birinə Sürəyya xanımın adı verilib. Yaradığı Sürəyya Ağaoğlu Uşaq Dostları Dərnəyi hələ də fəaliyyət göstərir. 2003-cü ildə Sürəyya Ağaoğlunun 100 illik yubileyinə həsr olunmuş gümüş xatirə sikkələri də buraxılıb.

Esmira Yazkan ASLANOVA,
"Respublika" qəzetinin
Türkiyə üzrə müxbiri.